

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1941 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m.

(2:a avd.)

Jordbruksutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) I: 167 av herr *Löfvander m. fl.* och II: 222 av herr *Pettersson i Dahl m. fl.*, likalydande, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta sådan ändring av bestämmelserna rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman, varigenom vid missväxt modifikationer i fråga om arrendet skulle kunna medgivas på sätt i motionerna anförts; samt

2) II: 221 av herrar *Birke* och *Thorell*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att ernå en efter nuvarande starka förändringar i priset på jordbruksprodukter mera lämplig bestämning av de arrenden som skola erläggas av arrendatorer av viss kronogendom.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för dessa framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat utlåtanden över samtliga ifrågavarande motioner från kammarkollegiet och domänstyrelsen samt över de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 jämväl från egnahemsstyrelsen.

Till ledning vid bedömandet av de i motionerna avhandlade frågorna vill utskottet giva följande redogörelse.

Kronans jordbruksegendomar skola jämlikt § 77 regeringsformen förvaltas efter de grunder riksdagen därom föreskriver. I enlighet med nämnda stadgande har riksdagen tid efter annan efter framställning av Kungl. Maj:t antagit författningar rörande grunderna för förvaltningen av berörda egendomar, lämpade efter förhållandena vid de olika tider författningarna tillkommit. Nu gällande författning i ämnet är förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, vilken äger tillämpning å utarrenderingar verkställda efter ingången av år 1935. Nämnda förordning ersatte bestämmelserna i kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jord-

bruksdomäner, som fortfarande äger tillämpning å det icke obetydliga antal ännu gällande arrendeavtal, som slutits före den 1 juli 1932. Enligt båda författningarna skall, då utarrendering förestår av jordbruksegendom, företagas arrendeuppskattning, därvid skall upprättas beskrivning över egendomen ävensom uppgöras förslag till sättet för dess utarrendering samt till den arrendeavgift och de villkor i övrigt, emot vilka densamma bör upplåtas. Sådan uppskattning verkställas av en nämnd bestående av domänintendenten samt två uppskattningsmän. Domänstyrelsen fastställer med stöd av arrendeuppskattningen jämte övriga tillgängliga upplysningar de villkor, under vilka utarrenderingen bör ske. Enligt mom. 10:o i 1908 års kungörelse skall arrendeavgiften alltid vara utsatt i penningar. Denna bestämmelse ändrades genom kungörelsen den 10 juni 1932 (nr 186) om ändrad lydelse av mom. 10:o förenämnda kungörelse nr 52/1908. Enligt sistnämnda författning, som trädde i kraft den 1 juli 1932, skall arrendeavgiften vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Motsvarande föreskrift finnes intagen i 12 § i 1934 års förordning. Avgiften skall för varje arrendeår erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under uppbördstermin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

Såsom nyss nämnts skulle arrendet för kronans jordbruksegendomar jämlikt 1908 års kungörelse vara helt utsatt i penningar. För de arrendatorer, vilkas kontrakt grundade sig på uppskattningar, som verkställts under den av förra världskriget föranledda högkonjunkturen och som därigenom försatts i svårigheter att fullgöra ingångna förbindelser, föreskrevos genom kungörelsen den 18 juni 1926 (nr 261) vissa lättnader i arrendevillkoren genom nedsättning av arrendet. Lindringarna kunde medgivas i vart särskilt fall efter därom gjord ansökning. Liknande föreskrifter gåvos i kungörelserna den 10 mars 1933 (nr 79) och den 15 juni 1934 (nr 280).

Vidare må erinras, att Kungl. Maj:t vid upprepade tillfällen bemyndigat domänstyrelsen att under vissa villkor i avseende å räntebetaling och säkerhet bevilja anstånd med erläggande av arrendeavgifter för utarrenderade kronoegendomar. Senast har Kungl. Maj:t sålunda den 16 februari 1940 bemyndigat domänstyrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 1 november 1940, med betaling av högst en fjärdedel eller, i särskilda fall, hälften av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner, under villkor att arrendator å belopp, som icke inom kontraktsenlig tid guldits, erlägger ränta från förfalldagen, tills full betaling sker, efter en räntefot av 4 procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgäld som ränta därå ställer till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av domänstyrelsen godkännes.

Vad angår de *ecklesiastika fastigheterna* innehåller gällande ecklesiastika boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) ingen föreskrift därom att viss

del av arrendeavgiften för de av pastoraten förvaltade lönebeställena skall bestämmas i persedlar. Vid av pastoraten företagen utarrendering av beställena, som skett enligt äldre bestämmelser, ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925, nr 452, eller enligt övergångsbestämmelserna i 67 § 7 mom. av 1932 års beställningsordning, skall däremot arrendeavgiften i regel vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa. Vid utarrendering av allmänna kyrkohemman och biskopshemman skall också hälften av arrendeavgiften i regel vara utsatt i persedlar.

Nämnas må även, att enligt den vid tiden för förra världskriget gällande förordningen den 15 september 1911 (nr 89) angående utarrendering av prästerskapets lönebeställena arrendeavgiften alltid skulle vara utsatt i penningar. Vissa arrendatorer, vilkas arrendeavtal slutits under den av nämnda krig föranledda högkonjunkturen, försattes därigenom under den följande depressionstiden med vikande priser på jordbruksprodukter i svårigheter att fullgöra de ingångna arrendeavtalen. Genom lagar den 21 maj 1926 (nr 104), den 21 oktober 1932 (nr 465) och den 24 mars 1933 (nr 100) medgavs därför vissa lindringar i arrendeavtalen för sådana arrendatorer. Lindringarna voro icke generella utan förutsatte prövning i varje särskilt fall rörande arrendatorns ekonomiska ställning m. m.

Utskottet vill slutligen erinra om, att *ansökningar av liknande innehåll* som ifrågavarande motioner *nyligen avgjorts av Kungl. Maj:t.*

I skrivelse den 19 november 1940 hemställde riksförbundet Sveriges statsarrendatorer, att bestämmelserna i 12 § 1 mom. förenämnda förordning nr 320/1934 samt motsvarande bestämmelser i ecklesiastik beställningsordning måtte upphävas för den tid priset å jordbrukets produkter reglerades av statsmakterna och att hela arrendeavgiften måtte förklaras skola utgå i penningar, därest vederbörande arrendator därom gjorde framställning. Vidare anhöll riksförbundet landsbygdens folk i skrivelse den 21 december 1940, att Kungl. Maj:t på anförda skäl måtte uppdraga åt domänstyrelsen att verkställa arrendereglering beträffande sådana kronoarrenden, där arrendeavgiften utginge i naturprodukter; och hemställde riksförbundet, att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för att regleringen skulle vinna tillämpning från och med den 14 mars 1941. Över framställningarna avgav domänstyrelsen yttrande, vilket finnes såsom bilaga A fogat till detta utlåtande.

Genom beslut den 31 januari 1941 fann Kungl. Maj:t (jordbruksdepartementet) i anledning av ansökningarna samt i överensstämmelse med vad domänstyrelsen hemställt gott bemyndiga domänstyrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 31 december 1941, med betalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill vore, tre fjärdedelar av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner, under villkor att arrendator å belopp, som icke gäldades inom kontraktsenlig tid, erlade ränta från förfalldagen tills full betalning skedde efter en räntefot av fyra procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgäld som ränta därå ställde till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som domänstyrelsen godkände.

Arrendatorförbundets framställning i vad den avsåg de ecklesiastika fastigheterna avgjordes genom beslut samma dag på föredragning av chefen för ecklesiastikdepartementet, sedan yttrande avgivits av bland andra kammarkollegiet, vilket yttrande finnes såsom bilaga B fogat till detta utlåtande, tillsammans med en ansökning av stiftsnämnden i Lund att de i arrendeavgifterna för ecklesiastika boställen ingående persedlar, vilka skulle lösas efter priserna i 1940 års markegångstaxa litt. A, i stället måtte få lösas efter 1939 års markegångspris eller eventuellt efter medeltalet av nämnda två års markegångspriser. Genom sistnämnda beslut fann Kungl. Maj:t framställningarna icke föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd, än att Kungl. Maj:t dels medgav, att, där pastorat lämnade arrendator anstånd med erläggande av under mars 1941 förfallande arrende- och årsbelopp för sådana löneboställen, som häftade för återbetalning av förskott eller lån ur kyrkofonden, pastoratet finge åtnjuta anstånd intill senast den 1 november 1941 med inbetalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill vore, tre fjärdedelar av dessförinnan förfallande annuitet å dylikt förskott eller lån, dock att pastorat, som begagnade sig av sålunda medgivet anstånd, skulle vara skyldigt att å ogulden del av annuiteten erlagga ränta efter fyra procent för år från förfalldagen, tills betalning skedde, dels ock bemyndigade stiftsnämnderna att, på därom av arrendator av under stiftsnämnds förvaltning stående fastighet gjord ansökning, bevilja denne anstånd med betalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill vore, tre fjärdedelar av under mars 1941 för fastigheten förfallande arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnad, dock ej längre än till den 1 november 1941, under villkor att arrendatorn å belopp, som icke inom kontraktens tid guldits, erlade ränta från förfalldagen, tills full betalning skedde, efter fyra procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgift och årsbelopp som ränta därå stälde till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av stiftsnämnden godkändes. Anstånd, som här senast berörts, finge av stiftsnämnd medgivas arrendator endast i de fall, då det kunde anses visat, att det på grund av arrendets storlek och arrendatorns ekonomiska ställning skulle bereda honom avsevärd svårighet att erlagga arrendeavgiften jämte årsbeloppet i enlighet med arrendekontraktet.

I sitt yttrande över förevarande motioner har *kammarkollegiet* föreslagit att utskottet ville hos riksdagen hemställa, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I övrigt har kollegiet anfört följande.

Såvitt angår i motionerna I: 167 och II: 222 avsedd ecklesiastik egendom tillåter sig kollegiet åberopa vad ämbetsverket i sitt underdåniga utlåtande den 20 januari 1941 (bilaga B till detta utlåtande) anfört såsom skäl mot ändring av gällande bestämmelser om arrendeavgifts utgörande till viss del i penningar och till viss del i persedlar. Vidkommande i nämnda två motioner samt i motionen II: 221 avsedd kronoegendom under domänstyrelsens förvaltning lärer i huvudsak motsvarande skäl kunna anföras mot ändring av för sådan egendom gällande bestämmelser. Det må i övrigt beträffande den ecklesiastika egendomen erinras, såsom ock skett i nämnda utlåtande, att gällande ecklesiastik boställsordning av den 30 augusti 1932 icke innehåller någon föreskrift om att viss del av arrendeavgiften för de av pastoraten förvaltade löneboställena skall bestämmas i persedlar, även om så faktiskt sker i betydande utsträckning.

Jämväl *domänstyrelsen* har avstyrkt bifall till motionerna och anfört följande.

Motionerna I: 167 och II: 222.

Det må i detta sammanhang endast erinras om, hurusom vissa enskilda arrendatorer intaga en i nu omförmälda hänseende betydligt ogynnsammare ställning än kronoarrendatorerna. Vid de privata arrendena utgöres legan, där denna skall bestämmas i jordbruksprodukter, helt i dessa produkter. De vanligast förekommande äro de s. k. mjölkarrendena. Att dessa arrenden under nu rådande konjunkturer komma att bli avsevärt förhöjda är uppenbart och att arrendatorer av denna kategori vid inträffande missväxt komma i ett väsentligt svårare läge än kronoarrendatorerna är vidare säkert. Om överhuvud taget jämkningar i arrendelegan böra medgivas vid missväxt för arrenden av här ifrågavarande storleksordning, torde bestämmelser i sådant hänseende lämpligen ha sin plats i allmänna arrendelagen. Vad nu kronoarrendatorerna beträffar ha såväl Kungl. Maj:t som vederbörande myndighet sin uppmärksamhet fästad på förhållandena och frågan kommer att ånyo övervägas i samband med att utfallet av 1941 års skörd blir känt.

Motionen II: 221.

Såsom av domänstyrelsens underdåniga utlåtande den 7 januari 1941 (Bilaga A till detta utlåtande) framgår ha kronoarrendatorerna ej i lika hög grad som enskilda jordbrukare drabbats av det ökade skattetrycket, eftersom kronan i övervägande antalet fall betalar skatterna. De enskilda jordbrukarna drabbas även proportionsvis av högre ränteutgifter än arrendatorerna få förhöjda arrendeavgifter. I förhållande till vissa privata arrendatorer intaga kronoarrendatorerna en betydligt gynnsammare ställning. Vid de privata arrendena utgöres legan, där denna skall bestämmas i jordbruksprodukter, helt i dessa produkter. De vanligast förekommande äro de så kallade mjölkarrendena. Att dessa arrenden under nu rådande konjunkturer komma att bli avsevärt förhöjda är uppenbart. Såsom i motionen framhållits äro emellertid arrendeavgifterna för kronodomänerna bestämda till hälften i penningar och till hälften i persedlar, som skola lösas med penningar enligt markegångstaxans priser. Skälet till att kronoarrendena icke kommit att helt bestämmas i naturapersedlar har varit svårigheten att överblicka konsekvenserna av en sådan anordning, då denna kunde antagas i vissa fall medföra höjningar eller sänkningar i legan, som icke stode i proportion till den ökade eller minskade avkastningen. Förändringar kunde uppkomma i fråga om jordbrukets omkostnader i förhållande till de under uppskattningsåret beräknade. Produkterna kunde stiga mer än normalt på grund av mindre god skörd m. m. dylikt. Med anledning härav stannade man för att vid kronoarrendena endast göra hälften av avgiften beroende av prisfluktuationerna å lantbruksprodukter. Jordägare och arrendator borde med andra ord dela den framtida risken till hälften vardera. Detta hindrar emellertid icke — såsom styrelsen även framhållit i utlåtandet den 7 januari 1941, sid. 12 — att prisbildningen på grund av omständigheterna i ett visst läge kan bli så onormal att det blir nödvändigt att såsom under krisen 1917—1920 avvika från eljest gängse utarrenderingstider. Av vad sålunda anförts och i övrigt i nyssberörda utlåtande förekommit framgår, att såväl Kungl. Maj:t som vederbörande myndighet ha sin uppmärksamhet fästad på de i motionen berörda förhållandena och att frågan kommer att ånyo övervägas, sedan kännedom erhållits om utfallet av 1941 års skörd. På grund härav torde något initiativ i motionens syfte från riksdagens sida ej vara erforderligt.

Förevarande spörsmål har även samband med föreskrifterna om markegångstaxans beräkning. I detta hänseende må erinras om följande. I skrivelse den 4 juni 1935 (nr 270) har riksdagen, i anledning av en inom riksdagen

gen väckt motion, anhållit att Kungl. Maj:t ville i samband med prövningen av grunder och förfaringssätt för visst dyrortsgrupperingsarbete till prövning jämväl upptaga frågan om revision av gällande markegångsbestämmelser. I underdånig framställning den 6 december 1937 har föreningen av arrendatorer av kronoegendomar i Malmöhus län u. p. a. tillsammans med föreningen arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a. hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande möjligheterna att genom ändrade grunder och former för markegångsättningen åvägabringa större rättvisa vid bestämmande av arrendeavgifter för allmänna hemman. Båda berörda framställningar äro föremål för utredning inom finansdepartementet. Då frågan i denna del redan är föremål för statsmakternas överväganden, lära, i avvaktan på slutförandet av finansdepartementets utredning, några ytterligare åtgärder från riksdagens sida icke heller här vara påkallade.

Egnahemsstyrelsen har i sitt utlåtande över motionerna I: 167 och II: 222 till en början erinrat, att arrendeavgiften för av egnahemsorganisationen med nyttjanderätt upplåtna jordbruksfastigheter — arrendeegnahem — i sin helhet utginge kontant, varför de i nämnda motioner framförda synpunkterna icke vore tillämpliga på egnahemsorganisationens jordupplåtelse. I övrigt har egnahemsstyrelsen anfört följande.

Såsom framgår av motionerna kan arrendets delvisa uttagande efter priset på naturprodukter under vissa förhållanden medföra konsekvenser för arrendatorerna, vilka måste framstå såsom både ekonomiskt betungande och obilliga. När, såsom förhållandet varit föregående år, skörden blir liten och priserna på jordbrukets produkter som följd härav stiga, kan den arrendator, som drabbats av svag skörd, komma i ett ekonomiskt sett mycket ofördelaktigt läge. Egnahemsstyrelsen anser därför skäl föreligga till övervägande, huruvida icke förutsättningar böra skapas för reglering av sålunda uppkomna olägenheter.

Utskottet.

De i förevarande motioner påtalade svårigheterna för arrendatorer av kronoegendomar och ecklesiastika fastigheter att under rådande onormala förhållanden på jordbrukets område i vissa fall kunna erlagga fastställda arrendeavgifter vitsordas i viss utsträckning av de i ärendet hörda myndigheterna. Till avhjälpan av nämnda svårigheter föreslås i motionen II: 221 en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande utarrendering av kronans egendom, i vad nämnda regler avse arrendets bestämmande till hälften i penningar och till hälften i persedlar att lösas enligt markegångstaxa, medan i de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 hemställes, att sådan ändring av bestämmelserna rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman måtte vidtagas, att lindringar må kunna medgivas arrendator i händelse av inträffad missväxt.

Med anledning av vad som föreslås i den förstnämnda motionen vill utskottet erinra om att de regler, som i nämnda motion beröras, i viss mån tillkommo efter framställningar av åtskilliga arrendatorer av kronoegendomar samt antogos av riksdagen utan debatt, sedan de tillstyrkts av ett enhälligt andra lag- och jordbruksutskott. Med hänsyn härtill och då bestämmelserna enligt utskottets uppfattning äro ägnade att under de ofta avsevärda arrendetider, varom här är fråga, åstadkomma en ur såväl jord-

ägarens som arrendatorns synpunkt såvitt möjligt rättvis avvägning av arrendet under olika konjunkurer, vill utskottet icke nu förorda någon utredning sådan som i motionen föreslås.

Vidkommande härefter det i de sistnämnda likalydande motionerna framlagda förslaget om sådan ändring av gällande bestämmelser för utarrendering av kronoegendomar och ecklesiastika fastigheter, att arrendator må kunna erhålla lindring i arrendevillkoren i händelse av missväxt, synes utskottet en dylik lindring i vissa fall kunna vara både rättvis och skälig. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang erinra om de inledningsvis berörda, av Kungl. Maj:t utfärdade bemyndigandena för domänstyrelsen och vederbörande ecklesiastika myndigheter att i särskilda fall medgiva uppskov med erläggande av viss del av arrendeavgifterna för dylik jord. Enligt vad som i domänstyrelsens utlåtande framhålles ha vidare såväl Kungl. Maj:t som vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på förhållandena ifråga, varför det torde kunna förmodas, att desamma ånyo upptagas till prövning, då utfallet av 1941 års skörd blir känt. Skulle detta bli så dåligt, att avsevärda svårigheter i vissa fall kunna förväntas uppkomma för arrendator att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt arrendeavtalet, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna ägnar hithörande problem nödig uppmärksamhet och utan tidsutdräkt vidtager de åtgärder, som kunna befinnas påkallade. Utskottet vill slutligen framhålla, att ifrågavarande problem synes äga visst samband med principerna för markegångstaxans beräkning, samt erinra om att enligt där-om av riksdagen framställd begäran för närvarande inom finansdepartementet pågår utredning för revision av gällande bestämmelser på ifrågavarande område. I detta sammanhang torde därför utskottet kunna inskränka sig till att understryka vikten av, att nämnda utredning snarast möjligt slutföres. Med hänsyn till det anförda finner utskottet icke nödigt att i anledning av de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om den i motionerna begärda utredningen.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

A) att motionen II: 221 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 16 maj 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se utlåtande nr 47.

Reservat ion

av herr *Pettersson* i Dahl.

KUNGL. DOMÄNSTYRELSEN.

Bilaga A.

Till Konungen.

Kronans jordbruksdomäner förvaltas enligt av riksdagen antagna grunder. Förvaltningsgrunderna äro intagna i kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, vilken kungörelse ännu har tillämpning å ett stort antal egendomar. Berörda författning har emellertid numera ersatts av kungörelsen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, vilken kungörelse äger tillämpning å utarrenderingar, verkställda efter ingången av år 1935. Enligt båda författningarna skall, då utarrendering förestår av jordbruksegendom, företagas arrendeuppskattning, därvid skall upprättas beskrivning över egendomen ävensom uppgöras förslag till sättet för dess utarrendering samt till den arrendeavgift och de villkor i övrigt, mot vilka densamma bör upplåtas. Sådan uppskattning verkställas av en nämnd, bestående av domänintendenten samt två uppskattningsmän. Domänstyrelsen fastställer med stöd av arrendeuppskattningen jämte övriga tillgängliga upplysningar de villkor, under vilka utarrenderingen bör ske. Enligt mom. 10 i 1908 års kungörelse skall arrendeavgiften alltid vara utsatt i penningar. Denna bestämmelse har sedermera ändrats genom kungörelsen den 10 juni 1932 (nr 186) om ändrad lydelse av mom. 10:o kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Jämlikt sistnämnda författningsrum, som trädde i tillämpning den 1 juli 1932, skall arrendeavgiften vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Motsvarande föreskrift är därefter intagen i 12 § i 1934 års förut berörda arrendeförordning. Avgiften skall för varje arrendeår erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under uppördstemin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

Under förra världskriget voro följaktligen arrendeavgifterna utsatta i penningar och rönte därför icke någon inverkan av då rådande högkonjunktur. Denna kom emellertid så småningom att påverka arrendesättningen för de egendomar, som under samma tid gjordes till föremål för arrendeuppskattning. På grund av ovissheten rörande varaktigheten av konjunkturen inskränktes arrendetiderna från det normala 20 år till 5, 7 och 10 år. Emellertid kunde det icke undvikas, att en del arrendatorer, vilkas kontrakt grundade sig å under högkonjunkturen verkställda uppskattningar, försattes i svårigheter att fullgöra ingångna förbindelser. Med anledning härav funno sig statsmakterna år 1926 nödsakade att medgiva vissa möjligheter till lindring i arrendevillkoren. Jämlikt den i enlighet härmed utfärdade kungörelsen den 18 juni 1926 (nr 261) angående allmänna grunder för lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner kunde arrendator av kronoegendom medgivas lindring i arrendevillkoren genom nedsättning i arrendeavgiften med högst en tredjedel, dock ej för tid, som förflutit före arrendeåret 1926—1927. Som förutsättning härför gällde, att arrendeavtalet slutits under något av åren 1917—1921, att ansökning ingivits i vederbörlig ordning före utgången av år 1926, att de kontraherade arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befundes oskäligt tyngande

och arrendatorn på grund därav kunde befaras bli urståndsatt att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet, samt att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kunde påfordras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd. I överensstämmelse med dessa bestämmelser har lindring medgivits i sammanlagt 15 fall.

Vid den fortsatta utvecklingen av efterkrigsårens jordbrukskris uppkom emellertid behov av lindring i avtalade arrendevillkor jämväl för andra arrendavtal än dem som avsågos i nyssberörda kungörelse. Särskilt kännbar för arrendatorerna blev krisen under lågkonjunkturen åren 1930—1932. Vid nämnda tidpunkt inkom sålunda från ett stort antal kronoarrendatorer i de olika länen och sammanslutningar av arrendatorer ansökningar om nedsättning i avtalade arrendeavgifter eller om ny arrendeuppskattning för fastställande av ett med hänsyn till dåvarande förhållanden på jordbrukets område skäligt arrende. I samband härmed framfördes krav på en allmän ändring i förvaltningsgrunderna på så sätt att arrendeavgifterna — såväl ur kronans som arrendatorernas synpunkt — måtte göras delvis beroende av prisrörelserna å jordbruksprodukterna. Närmast med sikte på framtida arrendeförhållanden tillkom så förut berörda kungörelsen den 10 juni 1932 (nr 186), varigenom såsom ovan omtalats föreskrevs, att arrendeavgiften för kronans jordbruksdomäner skulle från och med den 1 juli 1932 utsättas till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.

Genom föreskrift i övergångsbestämmelsen till sistnämnda kungörelse öppnades vidare möjlighet för tillämpning av bestämmelsen om sättet för arrendeavgiftens utgående även beträffande tidigare tillkomna arrenden i syfte att i de fall, där omständigheterna befunes böra därtill föranleda, viss lindring skulle medgivas i avseende å gällande mera betungande arrendeavgifter. Domänstyrelsen bemyndigades medgiva lindring i dessa arrendevillkor på det sätt, att arrendeavgift finge nedsättas intill det lägre belopp, som skulle hava utgått, därest avgiften från början bestämts till hälften i persedlar. För att medgivande skulle kunna lämnas förutsattes, att de kontraherade arrendevillkoren, med hänsyn till rådande förhållanden, funnes för arrendatorn tyngande och det på grund därav kunde antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet samt att skäl till medgivandet för övrigt vore för handen. För erhållande av arrendelindring skulle arrendatorn bland annat förbinda sig att för återstående arrendetiden utgöra hälften av arrendeavgiften i de vid omräkningen använda persedlarna, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i länets markegångstaxa. Nu ifrågakvarande föreskrift har medfört betydande nedsättningar i arrendeavgiften för åtskilliga arrendatorer.

Där erforderlig lindring icke kunnat erhållas enligt berörda övergångsbestämmelse, ha ytterligare möjligheter öppnats genom kungörelsen den 10 mars 1933 (nr 79) med särskilda föreskrifter om lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronan tillhöriga jordbruksegendomar. Enligt nämnda kungörelse kunde dylik arrendator efter framställning, som skulle vara vederbörande myndighet tillhanda före utgången av år 1933, eventuellt efter hållande av ny arrendeuppskattning, beviljas skälig lindring i arrendevillkoren, under förutsättning bland annat att arrendavtalet slutits under något av åren 1916—1930, att arrendetiden utlöpte tidigast den 14 mars 1935, att arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befunes oskäligt tyngande och arrendatorn på grund därav kunde befaras bli urståndsatt att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet samt att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kunde påfordras för egendomens hållande i god

hävd. Nu senast ifrågakomna kungörelse har för domänstyrelsens del endast tillämpats i ett fåtal fall.

Vidare må erinras, att Kungl. Maj:t vid upprepade tillfällen bemyndigat domänstyrelsen att under vissa villkor i avseende å räntebetalning och säkerhet bevilja anstånd med erläggande av arrendeavgifter för utarrenderade kronoegendomar. Senast har Kungl. Maj:t sålunda den 16 februari 1940 bemyndigat domänstyrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 1 november 1940, med betalning av högst en fjärdedel eller, i särskilda fall, hälften av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner, under villkor att arrendator å belopp, som icke inom kontraktssenlig tid guldits, erlägger ränta från förfalldagen, tills full betalning sker, efter en räntefot av 4 procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgäld som ränta därå ställer till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av domänstyrelsen godkännes.

Jämlikt remiss den 23 november 1940 har domänstyrelsen nu anbefallts att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande över en av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjord framställning, däri förbundet med hänsyn till att enligt förbundets mening årets skörd hade varit mycket svag och då priset på jordbrukets produkter icke reglerades av en fri marknad anhållit, att under den tid, priset å jordbrukets produkter reglerades av statsmakterna, 12 § 1 mom. av förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom samt motsvarande §§ i ecklesiastik boställsordning måtte upphöra att gälla, och att således hela arrendeavgiften skulle utgå i penningar, därest arrendator hos vederbörande myndighet därom anhölle. Sedermera har den 29 november 1940 till styrelsen överlämnats en ytterligare handling i ärendet.

Domänstyrelsen har infordrat yttranden från vederbörande domänintendenter. Här nedan lämnas en redogörelse över det huvudsakliga innehållet i de inkomna yttrandena.

Domänintendenten i Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län: Även om domänintendenten ej kände något särskilt fall, då arrendator till följd av minskade inkomster ej vore i stånd att fortsätta med arrendet och fullgöra sina ekonomiska förbindelser, ansåge domänintendenten sig dock hava anledning föreslå, att liknande bestämmelser som tillämpades år 1933 rörande arrendelindring nu måtte vinna tillämpning.

Domänintendenten i Örebro län: Det torde vara förenligt med rättvisa och billighet att hela arrendeavgiften nu finge utgå i penningar åtminstone beträffande den arrendeavgäld, som skulle betalas i mars 1941.

Domänintendenten i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Värmlands län: De skäl Riksförbundet anfört i sin underdåniga skrivelse syntes domänintendenten icke bärande och i varje fall allt för svagt motiverade för att kunna vinna gehör. Visserligen hade innevarande år varit rätt prövande på grund av svag skörd, men denna omständighet berättigade icke till mindre sympatiska åtgärder från arrendatorernas sida. Annorlunda tedde sig saken om landets skörd till nästa år skulle visa sig lika svag. Då först ansåge domänintendenten det kunde vara billigt och rimligt återkomma till saken. Någon egentlig missväxt hade i varje fall icke förekommit inom de distrikt domänintendenten företrädde. Likaså vore domänintendenten övertygad om att den relativt svaga skörden under året icke borde sträcka sina verkningar därhän, att någon arrendator av nämnda skäl kunde anses vara ur stånd att fullgöra sin skyldighet till jordägaren. Man borde ju i detta sammanhang betänka, att lantbrukarna tidigare hade haft flera goda skördeår i följd, varför deras ekonomi i stort sett borde vara relativt god, vadan behov av någon lindring i arrendevillkoren icke för närvarande syntes föreligga. På grund härav hem-

stälde domänintendenten, att Riksförbundet Sveriges statsarrendatorers framställning icke måtte av domänstyrelsen bifallas.

Domänintendenten i Södermanlands län: En nedsättning av arrendeavgälden torde i många fall ej lämna någon egentlig lindring för arrendatorerna. I stället ansåge domänintendenten det vara lämpligare att arrendator erhöles anstånd intill den 1 januari 1942 med erläggande av halva arrendebeloppet. Därigenom finge han tillfälle till nästa års skörd vid erläggande av arrendeavgift för innevarande år, som i många fall givit en stråsädesskörd vilken gränsade till missväxt. På anståndsbeloppet, för vilket borgen borde ställas i vanlig ordning, borde beräknas ränta efter 2 procent.

Domänintendenten i Östergötlands län har bilagt ett yttrande av länets hushållningssällskaps jordbrukskonsulent, som anfört bland annat följande. Missväxt kunde anses föreligga endast beträffande höstsäd i viss omfattning. I och för sig syntes dock denna missväxt knappast behöva bereda brukarna svårigheter att betala arrendet, alldenstund höstsädesfälten i regel harvades upp och besåddes med vårsäd, vilken sedan betingat ett pris, som överstigit det beräknade priset på höstsäd. Svårigheter i ekonomiskt hänseende syntes däremot den knappa höskörden vara ägnad att bereda. — För egen del har domänintendenten framhållit, att en tillfällig nedsättning av arrendeavgiften kunde i vissa fall vara befogad men först efter noggrann utredning av skörderesultatet för beräkning av den inkomst arrendatorn kunnat bereda sig genom försäljning av jordbrukets produkter.

Domänintendenten i Skaraborgs län: Det vore givet att, där de ekonomiska förhållandena tidigare varit svaga och likviditetssvårighet förelegat, dessa svårigheter i rätt hög grad skärpts inom de områden, där skörden varit som svagast och i några fall — uppskattningsvis cirka fem stycken, kunde verkliga svårigheter uppstå för vederbörande att erlægga arrendet. Efter därom i varje fall särskilt gjord hemställan och grundlig undersökning borde därför begärd lindring kunna ske.

Domänintendenten i Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län: Inom Jönköpings och Kronobergs län torde skörden i dess helhet vara under medel-skörd, men kunde icke betecknas såsom missväxt. Inom stora delar av Kalmar län, särskilt närmast kusten, blev skörden synnerligen klen och kunde till och med i vissa fall betecknas såsom missväxt. Den gjorda framställningen kunde därför anses befogad i fråga om kronoarrendatorer inom vissa delar av Kalmar län. Den lindring, som kunde ifrågakomma, torde ske efter prövning i varje särskilt fall.

Domänintendenten i Kristianstads och Hallands län: Man kunde knappast säga, att ren missväxt förekommit någonstädes inom distriktet, ehuru skörden genomgående varit svag. För övrigt hade nederbörderna varit förvånande ojämn, så att av alldeles närbelägna orter kunde en ha fått relativt goda regnskurar i lämplig tid, en annan intet regn alls. Att ange något större område, där ren missväxt skulle ha förekommit kunde man därför icke.

Det borde framhållas, att kronoarrendatorerna ej i lika hög grad som enskilda jordbrukare drabbades av det ökade skattetrycket, eftersom kronan betalade skatterna.

Det torde få anses att den genom höjningen i markegångspriserna uppkomna ökningen i arrendeavgifterna bleve betungande för de flesta arrendatorerna, även om det ej torde förekomma att någon därför skulle behöva lämna arrendet. Domänintendenten ansåge sig böra föreslå, att arrendelikviden för nu löpande arrendeår måtte utgå med samma belopp som för arrendeåret 1939 samt att riksförbundets framställning endast måtte bifallas för det löpande arrendeåret.

Domänintendenten i Malmöhus län: Visserligen hade värdena på vete, råg, korn, havre och smör i 1940 års markegångstaxa blivit kraftigt förhöjda,

varför arrendatorerna komme att få vidkännas en kraftig höjning av arrendeavgiften. Årets spannmålsskörd hade i stort sett varit under medelmåttan. Domänintendenten kände emellertid icke till, att några fall av missväxt förekommit inom hans distrikt. På sina håll hade skörden till och med även när det gällde spannmål varit full medelmåttig, och årets sockerbets- och potatis-skörd hade varit ganska god.

Domänintendenten kunde emellertid icke finna, att man därför att skörden på sina håll varit svag och det därigenom bleve mindre lönsamt för jordbruket, skulle behöva vidtaga så ingripande åtgärder som att ändra nu gällande författning angående erläggandet av arrendeavgiften med hälften in natura. Detta system borde enligt domänintendentens mening bibehållas.

Även de egna jordbrukarna finge ju på grund av tidsläget vidkännas en betydlig höjning av ränteutgifterna. Räntan på in-teckningslånen i sparbankerna hade stigit från 2.75 till 4 procent, således med över 30 procent. 1940 års markegångstaxa hade ökats med omkring 20 procent i förhållande till 1939 års. De egna jordbrukarna drabbades sålunda av i proportion högre ränteavgifter än arrendatorerna finge förhöjda arrendeavgifter.

Om man nödvändigt skulle företaga vissa lättnader för arrendatorerna kunde man tänka sig, att 1939 års markegångstaxa tillämpades även 1940, men domänintendenten ansåge icke detta behövt, då domänintendenten förmenade, att en jordbrukare, vare sig han vore sin egen eller arrendator, borde kunna få även ett dåligt år. Såvitt domänintendenten kände till, behövde icke arrendatorerna på grund av årets dåliga skörd få svårigheter med att erlægga arrendena, och säkert vore att ingen arrendator inom detta distrikt på grund av missväxt skulle bliva tvungen att gå ifrån arrendet, även om han icke erhöle lindring i arrendevillkoren. Skulle det finnas något särskilt ömmande fall, där arrendelindring behövde lämnas, borde detta efter ansökan av arrendatorn särskilt prövas.

På grund av vad sålunda anförts kunde domänintendenten icke tillstyrka den av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjorda framställningen att hela arrendeavgiften skall utgå i penningar, därest arrendatorn hos vederbörande myndighet därom anhölle.

Ett bevis på betalningssvårigheter bland jordbruksarrendatorerna under tidigare kriser har varit förekomsten av ett stort antal enskilda ansökningar. Under innevarande höst ha endast två dylika ansökningar inkommit. Den ena, som gjorts av arrendatorerna av kronolägenheterna Nylunda och Nygården i Västmanlands län, är remitterad till vederbörande domänintendent för yttrande. Den andra ansökningen har gjorts av arrendatorerna av kronoegendomarna Nävra och Lättorp i Kalmar län. I denna ansökning ha arrendatorerna med hänsyn till felslagen skörd anhållit, att halva arrendet måtte avkortas och att betalningen av den andra hälften måtte få verkställas i två terminer, den ena under våren och den andra på eftersommaren. I ett häröver avgivet yttrande har domänintendenten, som besökt båda egendomarna, ansett sig kunna vitsorda riktigheten av de lämnade uppgifterna. Årets skörd inom största delen av Kalmar län kunde betecknas såsom missväxt eller mindre än medelmåttig. Därav följde att de produkter, som skulle bereda arrendatorerna deras huvudsakliga inkomst, kunde framställas endast i mycket ringa omfattning. Å andra sidan höjdes arrendeavgiften i betydlig grad i jämförelse med den vid arrendeuppskattningen beräknade till följd av de höjda markegångsprisen. Domänintendenten ansåge det därför vara nödvändigt att något åtgjordes för att förhjälpa arrendatorerna inom de svårast utsatta trakterna över denna svåra tid. Det kunde givetvis leda till betänkliga konsekvenser att medgiva lindring i en gång fastställda arrendeavgifter, men årets skörd hade bringat många arrendatorer inom Kalmar län i sådant nödläge, att betänkligheter, som eljest vore avgörande, i detta läge borde vika.

Domänstyrelsen, som endast har att yttra sig i avseende å fastigheter under styrelsens förvaltning, får för egen del anföra följande.

Såsom framgår av den av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjorda ansökningen tager denna sikte på arrendeavgifter, som fastställts i enlighet med bestämmelserna i 1934 års arrendeförordning. Samtliga övriga arrenden beröras däremot icke. I annat sammanhang har emellertid förbundets ordförande under hand förklarar, att det vore förbundets mening att även de arrenden, som på grund av andra författningsrum fastställts till hälften i penningar och till hälften i persedlar, borde göras till föremål för reglering samt att det endast vore ett förbiseende att dessa arrenden ej medtagits i ansökningen. I överensstämmelse med vad sålunda förekommit torde ansökningen därför böra fattas så att efter framställning av vederbörande alla arrenden, som för närvarande beräknas på senast angivet sätt, skola återgå till utgångsarrendets belopp.

Den ovan lämnade redogörelsen torde ge vid handen att den ursprungliga bestämmelsen, att arrendeavgiften städe skall utsättas i penningar, med hänsyn till de växlande konjunkturerna under de senaste tjugufem åren icke varit tillfredsställande. Helt naturligt väcktes icke några anspråk från arrendatorshåll om jämkningar i gällande arrendeavtal under förra världskriget med dess för jordbruket goda tider. Det kan förtjäna omnämnas, att markgångspriset exempelvis på vete i Stockholms län år 1920 var uppe i 35 kronor per hektoliter, under det att motsvarande pris enligt 1940 års taxa endast utgör 19:50 kronor per hektoliter. Arrendena, som i allmänhet löpte på tjuvu år, voro fastställda till ett visst fast pris för hela arrendeperioden och jordägaren kunde i dessa fall icke komma i åtnjutande av någon del av konjunkturförbättringen. När sedan andra tider stundade och arrendatorerna bereddades svårigheter att betala arrendena, har staten under nu berörda tidrymd vid tre skilda tillfällen medgivit jämkningar till arrendatorernas fördel. Någon exakt beräkning av de efterskänkta beloppen föreligger ej men torde dessa överslagsvis kunna uppskattas till åtskilliga 100,000-tals kronor. Redan under 1920-talet diskuterades möjligheterna att åvåga-bringa en bättre avvägning av arrendebeloppet under olika högkonjunkturer. Legan borde bestämmas på ett sådant sätt att den i görligaste mån anpassades efter jordbrukets bärighet under skilda förhållanden. Krav framställdes därvid bland annat på att legan borde helt bestämmas i naturapersedlar. Det mötte emellertid svårigheter att överblicka konsekvenserna av en dylik anordning och denna kunde antagas i vissa fall medföra höjningar eller sänkningar i arrendeavgiften, som icke stode helt i proportion till den ökade eller minskade avkastningen. Förändringar kunde uppkomma i fråga om jordbrukets omkostnader i förhållande till de under uppskattningsåret beräknade, produkterna kunde stiga mer än normalt på grund av mindre god skörd med mera dylikt. Med anledning härav stannade man för ett uttalande att endast hälften av avgiften borde göras beroende av prisfluktuationerna å lantbruksprodukter. Med andra ord jordägare och arrendator borde dela den framtida risken till hälften vardera.

Såsom ovan upplysts har bestämmelsen att arrendeavgiften skall fastställas till hälften i penningar och till hälften med ledning av vissa markgångspersedlar tillämpats vid utarrenderingar, verkställda efter den 1 juli 1932. På grund av stadganden i 1932 och 1933 års arrendelindringsförfattningar ha vidare ett mycket stort antal arrendeavtal, som träffats dessförinnan, jämkats och arrendeavgifterna omräknats till överensstämmelse med motsvarande regler. Såsom uttrycklig förutsättning för arrendelindringens åtnjutande har föreskrivits skyldighet för arrendatorn att för framtiden utgöra arrendet i enlighet med de ändrade bestämmelserna. På grund av den inträffade ökningen i persedlarnas värde sker också för närvarande beträffande

åtskilliga egendomar en återbetalning till kronan av den arrendelindring, som arrendatorerna åtnjutit under tidigare år. Dock har persedelvärdet i vissa fall ännu icke nått sådan höjd att återbetalningen börjat för alla. Exempelvis må nämnas, att arrendeavgiften för kronoegendomen Eksholm i Malmöhus län ursprungligen var fastställd till 4,039 kronor. På grund av 1932 års författning beviljades arrendelindring från år 1933 och har avgiften därefter betydligt understigit ursprungsarrendet. Med tillämpning av 1940 års taxa kommer arrendet icke upp till högre belopp än 3,354: 15 kronor, vilket med 684: 85 kronor understiger ursprungsarrendet. Ottenby kungsladugård på Öland, som är upplåten på arrende för tiden 1925 ¹⁴/₃ 1945, lämnade för arrendeåret 1931—1932 en avgäld av 24,961: 04 kronor. Efter medgiven lindring enligt 1932 års författning nedsattes avgälden till 19,852: 19 kronor och har under de följande åren understigit den ursprungliga avgälden. Först med tillämpning av 1940 års markegångstaxa kommer avgälden att något överstiga ursprungsarrendet.

Det kan även vara av visst intresse att se, huru det nya sättet att utgöra arrende verkat vid arrendeavtal, träffade efter den 1 juli 1932. Här lämnas några stickprov beträffande nya arrenden, som börjat tillämpas redan den 14 mars 1933.

Egendomens namn	Arrendetid och fastställd arrendeavgift	Arrendeavgiftens storlek den 14 mars	
		År	kronor
Åkra, Södermanlands län,	1933—1953 1,650 kronor	1934	1,573: —
		1935	1,651: 07
		1936	1,635: 09
		1937	1,706: 20
		1938	1,794: 90
		1939	1,728: 20
		1940	1,820: 10
Höjningen i arrendet den 14 mars 1941 i förhållande till den fastställda arrendeavgiften utgör 28.14 % av sistnämnda avgift		1941	2,114: 40
Törnvik, Östergötlands län	1933—1943 900 kronor	1934	907: 20
		1935	968: 70
		1936	962: 70
		1937	1,013: 70
		1938	1,097: 10
		1939	1,071: 60
		1940	1,137: —
Höjningen i arrendet den 14 mars 1941 i förhållande till den fastställda arrendeavgiften utgör 48.83 % av sistnämnda avgift		1941	1,339: 50
Tostarp, Kristianstads län	1933—1943 560 kronor	1934	577: 05
		1935	592: 34
		1936	585: 07
		1937	615: 83
		1938	662: 68
		1939	624: 35
		1940	649: 80
Höjningen i arrendet den 14 mars 1941 i förhållande till den fastställda arrendeavgiften utgör 36.78 % av sistnämnda avgift		1941	766: —
Gislöv, Malmöhus län	1933—1953 8,160 kronor	1934	8,300: —
		1935	8,729: —
		1936	8,557: 50
		1937	8,936: 50
		1938	9,611: 25
		1939	9,210: 25
		1940	9,505: 50
Höjningen i arrendet den 14 mars 1941 i förhållande till den fastställda arrendeavgiften utgör 38.25 % av sistnämnda avgift		1941	11,281: 50

I den mån arrendetidernas utgångsår sedan ligga närmare år 1941 kommer ökningen i ursprungsarrenden att minskas.

Enligt föreskrifterna för de så kallade sociala arrendeupplåtelseerna förefinnes möjlighet till nedsättning av arrendelegan i vissa fall. I 5 § norrlands-lagen och 2 kap. 47 § allmänna arrendelagen stadgas sålunda, att om i orten inträffar allmän svårare missväxt arrendatorn må, där legan är utsatt i penningar eller naturalster, njuta skälig nedsättning däri. Dessa bestämmelser ha icke avseende på nu ifrågakarande kronoarrenden. Men det kan i detta sammanhang ha en viss betydelse att få konstaterat, om och i så fall i vilken utsträckning en dylik allmän svårare missväxt kan vara för handen, såvitt denna kan bedömas av de tillgängliga uppgifterna.

Enligt reglemente den 16 maj 1930 skola varje år årsväxt och skörderapporter avgivas av hushållningssällskapens häradsavdelningar. I rapporterna betecknas skördeutskikten (skörderesultatet) med ett siffervärde enligt följande skala: 5 = mycket god skörd, 4 = god skörd, 3 = medelmåttig skörd, 2 = betydligt under medelmåttig skörd, 1 = nära missväxt. De avgivna sifferomdömena sammanfattas av statistiska centralbyrån till medeltal för varje hushållningssällskaps område samt för hela riket och dess huvuddelar. De av centralbyrån för den 30 september 1940 beräknade medeltalen innefattas i en vid detta utlåtande fogad bilaga.¹

Såsom av denna bilaga framgår är det icke något område, som visar så lågt siffervärde som 1. Om man bortser från Gotlands och Blekinge län, där jordbruksdomäner icke finnas, redovisas den lägsta siffran eller 1.1 i Östergötlands län för höstvetete. Eljest ligga siffervärdena icke oväsentligt högre, i vissa fall mycket nära 3 och i några fall vid eller över denna siffra. Då här är fråga om medelvärden, måste det emellertid finnas mindre områden, där siffran under- respektive överstiger nämnda tal. Dock synes knappast föreliggande anledning till antagande att inom någon ort allmän svårare missväxt skulle vara för handen.

Som skäl för yrkandet i framställningen att bestämmelsen i 12 § 1 mom. 1934 års arrendeförordning skulle upphöra att gälla har anförts förutom årets svaga skörd den omständigheten att priset på jordbrukets produkter icke reglerades av en fri marknad. Bestämmelsen i fråga skulle icke gälla under den tid priset på jordbruksprodukterna reglerades av statsmakterna. Såvitt styrelsen kan finna måste de statliga åtgärderna i detta hänseende hitintills enbart ha varit till fördel för lantbrukarna. Genom regleringen ha jordbrukarna under tider med svårigheter att få avyttring för produkterna tillförsäkrats priser, vilka utan regleringen säkerligen icke skulle ha uppnåtts. Under årets svaga skörd, då lantbruket har mindre att försälja, skulle en fri marknad ha drivit arrendeavgifterna än mera i höjden. Först om det skulle inträffa en riklig skörd och efterfrågan på lantbruksförnödenheter på grund av krisen skulle bibehållas eller ökas, skulle en fri marknad vara till fördel för arrendatorerna. Men även om för sådant fall det reglerade priset skulle ligga något under det pris, som vid fri prisbildning kunde ernås, torde skäl saknas att nedsätta arrendeavgifterna till utgångsbeloppen.

Den lämnade utredningen torde visa, att några vägande skäl för en generell lindring av arrendeavgifterna icke blivit förebragta samt att en dylik åtgärd, om den genomfördes, skulle komma att verka mycket orättvist de olika arrendatorerna emellan. Såsom framhållits från domänintendentshåll ha kronoarrendatorerna ej i lika hög grad som enskilda jordbrukare drabbats av det ökade skattetrycket, eftersom kronan betalar skatterna. De enskilda jordbrukarna drabbas även proportionsvis av högre ränteutgifter än arrendatorerna få förhöjda arrendeavgifter. I stort sett torde det nya systemet för arrendelegans beräkning i jämförelse med det äldre vara tillfreds-

¹ Ej här intagen.

ställande ur såväl arrendatorns som jordägarens synpunkt genom den säkrare avvägning av arrendet under olika konjunkturen, som härigenom åstadkommit. De goda åren få väl även i allmänhet kunna anses kompensera ett eller annat dåligt år. Ostridigt är emellertid, att även den nya beräkningsmetoden i vissa botten- och topplägen kan ha sina svagheter. I en lågkonjunktur äro priserna på jordbruksprodukter låga och vid arrendesättningen kommer därför volymen av persedlarna att öka. Detta förhållande motverkas i sin tur av den omständigheten att arrendet på grund av lågkonjunkturen pressas neråt under vad som är normalt. Under högkonjunkturen äro priserna på jordbruksprodukter höga och vid arrendesättningen minskas därför volymen av persedlarna, vilket i sin tur motverkas av att arrendet på grund av högkonjunkturen drives uppåt över vad som är normalt. Härvid bör emellertid även ihågkommas, att det endast är halva arrendeavgiften, som bestämmas efter persedlarnas värde. Det kan emellertid tänkas att prisbildningen i ett visst läge är så onormal att det blir nödvändigt att såsom under förra krisen avkorta arrendetiderna. Domänstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på förhållandet och äger jämlikt bestämmelsen i 7 § 1934 års arrendeförordning möjlighet att besluta i sådant hänseende.

Man bör emellertid räkna med att, där skörden varit mycket svag och arrendatorn icke har andra inkomster att lita till, vissa svårigheter kunna uppstå att betala innevarande års arrendeavgift. Kommer nästa års skörd att bli normal eller måhända därutöver, torde å andra sidan jordbrukarna vid en fortsättning av krisen kunna påräkna en väsentlig förbättring i sina ekonomiska förhållanden. Det torde därför vara rimligt att, när skäl därtill äro, medgiva anstånd med erläggande av viss del av arrendeavgiften. För att denna lindring i svårare fall skall få någon betydelse, bör anstånd kunna lämnas upp till tre fjärdedelar av arrendeavgiften och tiden för anståndets åtnjutande utsträckas till utgången av år 1941. Arrendatorn får då den nya skörden att lita till och alltid bör han av denna kunna erlægga det resterande beloppet av arrendeavgiften för året 1940—1941. Det nya arrendet skall sedan ej erläggas förr än den 14 mars 1942 och det finnes god tid att, om omständigheterna så skulle påkalla, överväga nödvändiga hjälpåtgärder med avseende å detta arrende.

Styrelsen får därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte finna den av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjorda framställningen ej böra till annan åtgärd föranleda än att Kungl. Maj:t bemyndigar styrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 31 december 1941, med betalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill äro, tre fjärdedelar av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner, under villkor att arrendator å belopp, som icke gäldas inom kontraktsenlig tid, erlägger ränta från förfalldagen tills full betalning sker efter en räntefot av fyra procent för år ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgäld som ränta därå ställer till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som styrelsen godkänner.

Remissakterna återställas, varjämte överlämnas de från domänintendenterna inkomna yttrandena.

Vid detta ärendes avgörande ha närvarit, förutom undertecknad, t. f. överdirektören Aminoff samt byråcheferna Wahlestedt och Holmström, den senare föredragande. Stockholm den 7 januari 1941.

Underdånigst

G. KUYLENSTJERNA.

Stig Holmstedt.

KUNGL. KAMMARKOLLEGIUM.

Bilaga B.

Till Konungen.

Genom särskilda nådiga remisser den 27 november 1940 har kammarkollegiet anbefallt att avgiva utlåtande *dels* över en av C. C. Bäckström för Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer gjord framställning, att under den tid priset på jordbrukets produkter reglerades av statsmakterna 12 § 1 mom. av förordningen de 22 juni 1934, nr 320, angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom samt motsvarande paragrafer i ecklesiastik boställsordning måtte på därom av vederbörande arrendator hos vederbörande myndighet gjord anhållan upphöra att gälla och således hela arrendeavgiften utgå i penningar, *dels ock* över en av stiftsnämnden i Lund i underdånig skrivelse den 22 november 1940 gjord hemställan, att de i arrendeavgifterna för ecklesiastika boställen ingående persedlar, vilka skola lösas efter priserna i 1940 års markegångstaxa litt. A, i stället måtte få lösas efter 1939 års markegång eller eventuellt efter medeltalet av nämnda två års markegångspris, samt att de normaluppskattningsvärden å prästlöneboställen, som fastställts med utgångspunkt från priserna i 1940 års markegångstaxa, måtte få omräknas.

I anledning härav har kollegiet över förstnämnda framställning inhämtat utlåtanden av samtliga stiftsnämnder samt över Lunds stiftsnämnds skrivelse av övriga stiftsnämnder.

För egen del får kollegiet, som beträffande förstnämnda framställning endast torde hava att yttra sig i vad den avser ecklesiastika boställen, till en början erinra om att gällande ecklesiastika boställsordning av den 30 augusti 1932 icke innehåller någon föreskrift därom, att viss del av arrendeavgiften för de av pastoratet förvaldade löneboställena skall bestämmas i persedlar. Lunds stiftsnämnd har visserligen uppgivit, att pastoraten i Lunds stift ändock vid egen utarrendering i stor utsträckning begagnade sättet att bestämma viss del av arrendeavgiften i persedlar. I andra stift åter synas pastoraten i stor omfattning, enligt vad som framgår av de avgivna yttrandena, hava bestämt arrendeavgifterna helt och hållet i penningar. Vid utarrendering av pastoratsboställen, som skett enligt äldre bestämmelser (ecklesiastik arrende-förordning den 21 november 1925) eller enligt övergångsbestämmelserna i 67 § 7 mom. av 1932 års boställsordning, skall däremot arrendeavgiften i regel vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa. Man torde sålunda kunna utgå ifrån att för ett icke ringa antal pastoratsförvaldade boställen viss del av arrendeavgiften är bestämd i persedlar. Vid utarrendering av allmänna kyrkohemman och biskopshemman skall också hälften av arrendeavgiften i regel vara utsatt i persedlar. Vidare må framhållas att, därest riksförbundets framställning innebär, att arrendet skall utgå med det kontanta belopp, var till arrendeavgiften beräknades vid avtalets ingående, ett bifall till framställningen skulle medföra, att arrendelindringen komme att bli mycket ojämn för olika grupper av arrendatorer.

Arrendeavgiftens bestämmande till viss del i jordbruksprodukter torde hava tillkommit såväl i jordägarens som arrendatorns intresse och i avsikt att

arrendeavgiften skulle rätta sig efter prisrörelsen på jordbruksprodukter. Därvid har man icke så mycket tänkt på den normalt fortgående minskningen i penningvärdet, vilken icke ansetts vara så betydande, att den ensamt för sig är ett hinder för ett system med penningarrende, utan man har avsett att motverka de olägenheter, som vid omkastningar i de ekonomiska förhållandena medföljde fixa penningarrenden. Tillika ansågs det rättvist och rationellt, att vederlaget för nyttjandet av en jordbruksegendom lämpades efter värdet å de produkter, som kunde vinnas från egendomen. Därigenom att blott hälften av arrendet skall utsättas i produkter kommer fördelen eller nackdelen av stigande eller fallande penningvärde å produkterna att i lika grad träffa jordägaren och arrendatorn. Att reformen ägde rum vid en tid av nedåtgående konjunktur för jordbruket hade till följd, att det var arrendatorerna som i första hand skördade fördelarna av omläggningen. I nuvarande ekonomiska läge med stigande priser innebär berörda halvering av arrendeavgiften den fördelen för arrendatorn, att halva arrendet trots stigande pris å jordbruksprodukter bibehålles vid samma kontantbelopp, vilket sålunda motsvarar mindre mängd jordbruksprodukter än vid den tidpunkt då arrendeavtalet slöts. I stort sett torde det nya systemet för arrendeavgiftens bestämmande vara tillfredsställande ur såväl arrendatorns som jordägarens synpunkter. Att jordägarens inkomst av egendomen vid stigande priser ökas, måste vara befogat med hänsyn till de ökade kostnader, som vid prisstegring drabba jordägaren för nybyggnader och större reparationer, vilka arbeten beträffande ecklesiastika boställen åligger jordägaren.

Under tiden för världskriget voro arrendeavgifterna däremot helt och hållet bestämda i penningar. Vissa arrendatorer, vilkas arrendeavtal slutits under den av världskriget föranledda högkonjunkturen, försattes därför under den följande depressionstiden med vikande priser på jordbruksprodukter i svårigheter att fullgöra de ingångna arrendeavtalen. Statsmakterna funno sig därför upprepade gånger nödsakade att bereda möjligheter till lindring i arrendevillkoren. Genom en den 21 maj 1926 utfärdad lag, nr 104, angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiasikt ändamål anslagen jord kunde lindring sålunda beviljas beträffande under något av åren 1917—1921 slutna arrendeavtal. Lindringen blev icke generell utan förutsatte prövning i varje särskilt fall rörande arrendatorns ekonomiska ställning m. m. Sedan efterkrigsårens allmänna depression ännu mera försämrat jordbrukets ekonomiska läge, beviljades ytterligare lindring för arrendatorerna. Genom lagen den 21 oktober 1932, nr 465, om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen medgavs sålunda, att det genom 1925 års ecklesiastika arrendeförordning införda systemet med arrendeavgiftens bestämmande i persedlar finge, efter utredning i varje särskilt fall om arrendatorns svårigheter att fullgöra sina förbindelser enligt arrendeavtalet, tillämpas på redan ingångna arrendekontrakt samt att sålunda hälften av den bestämda arrendeavgiften finge omsättas i persedlar efter det pris, som gällde då arrendeavtalet slöts. Slutligen öppnades genom lag den 24 mars 1933, nr 100, ytterligare möjlighet för Kungl. Maj:t, att, därest erforderlig lindring icke på detta sätt kunde beredas arrendator, medgiva ytterligare nedsättning av arrendena.

Tanken på vidtagande av ändringar i gällande avtal om arrende av publik jord har alltid och på goda grunder väckt principiella betänkligheter. Under loppet av en arrendeperiod växla i allmänhet konjunkturerna, och goda år torde kunna antagas mer eller mindre kompensera dåliga år. Det är icke rättvist att låta jordägaren med arrendatorn dela förlusten av ett dåligt år, under det att arrendatorn ensam skördar vinsten av ett gott. Först när det visat sig, att åtagna förpliktelser med hänsyn till konjunkturförändringar,

som prövas bliva bestående, måste anses oskäligt betungande, synes vara anledning att skrida till åtgärder för beredande av arrendelindring.

Såsom skäl för den nu ifrågasatta arrendelindringen har i första rummet anförts de höjda markegångsprisen år 1940 och de av staten vidtagna prisreglerande åtgärderna med avseende å jordbruksprodukterna. I och för sig torde angivna omständigheter icke utgöra tillräcklig anledning till lindring av arrendevillkoren. Den kraftiga höjning av markegångsprisen på spannmål, som skedde förliden höst, torde i stort sett, såsom helt naturligt är, avspegla den höjning som den av statens livsmedelskommission företagna prissättningen med avseende å nästlidet års skörd innebär. En jämförelse mellan de båda prissättningarna visar, att markegångspriserna i huvudsak äro något lägre än livsmedelskommissionens priser vid frivillig försäljning. Dessa priser avse spannmål av normalkvalitet. För vete har sålunda enligt livsmedelskommissionens cirkulär den 1 november 1940 nr 136—C45 fastställts ett pris av 27 kronor för deciton, vilket pris efter en minimirymdvikt av 0.77 deciton för hektoliter motsvarar ett pris av 20 kronor 79 öre per hektoliter. Icke i något län uppgår markegångspriset till sistnämnda belopp. Högst markegångspriset för vete är 19 kronor 50 öre (Stockholms län) och lägsta 18 kronor (Östergötlands län). Beträffande råg är livsmedelskommissionens pris likaledes 27 kronor för deciton, vilket pris efter en minimirymdvikt av 0.72 deciton för hektoliter motsvarar ett pris av 19 kronor 44 öre per hektoliter. Med undantag för Härjedalen, som icke torde kunna räknas bland de rågproducerande trakterna, är jämväl detta pris högre än markegångspriset i något markegångsdistrikt. Livsmedelskommissionens pris å korn är 25 kronor för deciton, vilket efter en vikt av 0.69 deciton för hektoliter motsvarar ett pris av 17 kronor 35 öre per hektoliter. Endast för vissa trakter i Norrland överstiger markegångspriset sistnämnda pris. Sålunda är markegångspriset i Västernorrlands län 18 kronor 8 öre, Härjedalen 20 kronor 17 öre och Norrbottens län 18 kronor 74 öre. Vad slutligen havre angår är livsmedelskommissionens pris 23 kronor 50 öre för vithavre och 22 kronor 50 öre för svarthavre. Minimivikten för 1 hektoliter foderhavre är 0.46 deciton och för 1 hektoliter grynhavre 0.51 deciton. För hektoliter motsvarar dessa pris: vit foderhavre 10 kronor 81 öre, svart foderhavre 10 kronor 35 öre, vit grynhavre 11 kronor 98 öre, och svart grynhavre 11 kronor 47 öre, eller i medeltal 11 kronor 15 öre. Detta pris är i regel, om ock icke mera avsevärt, lägre än markegångsprisen i de olika länen. Medeltalet för hela landet av markegångspriset å havre är 11 kronor 91 öre, och för endast sex markegångsdistrikt (Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Värmlands och Västmanlands län samt landskapet Helsingland) är markegångspriset lägre än 11 kronor 15 öre. För sju län uppgår markegångspriset till eller överskrider 12 kronor. Anledningen till att markegångsprisen beträffande havre i gemen äro högre än livsmedelskommissionens torde delvis kunna förklaras därmed att vid markegångssättningen räknats med en högre vikt för hektoliter än kommissionens minimiviktsatser.

Utom nu angivna spannmålsslag ingår även smör bland de persedlar, vari arrendeavgiften plägar fastställas. Medeltalet av de olika länen markegångspris å denna produkt utgör för år 1939 3 kronor 12 öre och för år 1940 3 kronor 57 öre, sålunda en ökning med 45 öre eller 14.4 procent. Största ökningen är 66 öre eller 21.1 procent och förekommer i Jönköpings län. Denna ökning torde mer än väl kompenseras av under år 1940 inträdd ökning av produktpriset å mjölk, som i genomsnitt för hela riket enligt inhämtad uppgift kan uppskattas till 22.9 procent.

Den höjning, som år 1940 skett i markegångspriserna för de persedlar, vari arrendeavgifterna äro bestämda, torde sålunda icke hava medfört, att

de kvantiteter jordbruksprodukter, som arrendatorerna behöva avyttra för fullgörande av sina arrendelikvider, i stort sett, med hänsyn jämväl därtill att någon förhöjning av den kontanta delen av arrendet ju icke förekommer, äro större än som beräknades vid arrendeavtalets ingående. Prisregleringen med avseende å jordbruksprodukterna torde sålunda icke kunna sägas hava ställt arrendatorerna av dylika arrenden i så ogynnsam ställning, att lindring i arrendevillkoren därför skulle vara påkallad.

I förevarande framställningar har såsom skäl för den ifrågasatta arrendelindringen ytterligare åberopats förlidet års svaga skörd.

Härutinnan får kollegiet anföra följande. Av statistiska centralbyråns sammandrag över årsväxt- och skörderapporterna framgår, att de den 30 september uträknade medeltalen för hela riket utgjorde för

	år 1939	år 1940
höstvetete	3.6	1.6
höstråg	3.1	2.5
vårvete	2.9	2.7
vårråg	2.8	2.4
korn	3.1	2.5
havre	3.2	2.8
ärter	2.7	2.7
potatis	3.1	3.6
sockerbetor	3.4	3.2
hö från odlad jord	2.9	2.1
» » naturlig äng	3.1	2.3.

Då siffran 3 betecknar medelmåttig skörd, 2 betydligt under medelmåttig skörd och 1 nära missväxt, framgår härav att endast beträffande höstvetet 1940 års skörderesultat torde kunna betecknas såsom synnerligen dåligt, ehuru icke så dåligt, att missväxt med avseende å detta sädesslag torde kunna anses föreligga.

Inom olika trakter av landet lär skörden hava utfallit ganska olika — sämst på Gotland. För detta landskap saknar emellertid förevarande framställningar större aktualitet, enär arrendena för endast ett mindretal boställen därstädes äro bestämde i persedlar. Beträffande höstveteskörden må påpekas, att det starkt veteproducerande Skåne ligger över angivna riksmåttal och har siffrorna 2 (Kristianstads län) och 1.8 (Malmöhus län). Även om sålunda skörderesultatet på vissa orter må hava varit synnerligen svagt, torde dock knappast föreligga anledning till antagande att med undantag möjligen för Gotland och någon enstaka ort, sådan allmän svårare missväxt skulle vara för handen, att enligt sociala arrendelagen nedsättning i arrendeavgiften skall kunna beviljas. Denna lag är visserligen icke tillämplig å nu förevarande arrendeuppåtelse, men det torde för frågans bedömning vara av visst intresse att konstatera, huruvida förutsättningarna för tillämpning av nämnda bestämmelse föreligga eller icke.

Att, såsom stiftsnämnden i Lund uttalat, en mindre »lönsamhet» för jordbruket kunnat konstateras i jämförelse med förra skördeårets ekonomiska resultat är måhända riktigt, men kollegiet anser icke, att denna omständighet är tillräcklig för medgivande av sådan generell arrendelindring som i framställningarna åsyftas, helst, såsom i en del av yttrandena framhållits, arrendevillkoren beträffande de ecklesiastiska arrendena i allmänhet torde vara ganska förmånliga och arrendatorerna av dylik jord i jämförelse med arrendatorer å enskild jord intaga en bättre ställning. Givetvis kan på grund av dålig skörd för vissa arrendatorer uppstå svårigheter att instundande mars fullgöra ar-

rendelikviden, men såsom ovan anförts torde en dylik tillfällig omständighet icke omedelbart böra medföra sänkning av arrendeavgiften, och i varje fall kan detta förhållande icke åberopas såsom skäl för arrendenedsättning annat än efter individuell prövning. Därest dylikt trångmål i särskilda fall skulle föreligga, torde detta däremot utgöra ett skäl för att så långt anstånd med arrendelikvidens fullgörande lämnas, att inkomsten av nästa skörd kan tagas i anspråk för detta ändamål. Medgivande till dylikt anstånd har tidigare lämnats av Kungl. Maj:t, sista gången i cirkulär den 28 februari 1934, varigenom anstånd med arrendelikviden dock endast beviljades beträffande de av stiftsnämnderna förvaltade egendomarna. Med hänsyn till de förvaltningsbefogenheter, som tillkomma pastoraten beträffande löneboställena, samt till deras dispositionsrätt till arrendeavgifterna torde pastoraten själva hava ansetts äga befogenhet att meddela dylikt anstånd (jfr kammarkollegiets utlåtande den 10 februari 1934).

Genom berörda cirkulär medgav Kungl. Maj:t, att, där pastorat lämnade arrendator anstånd med erläggande av under mars 1934 förfallande arrende- och årsbelopp för sådant löneboställe, som häftade för återbetalning av förskott eller lån ur kyrkofonden enligt lagarna den 21 november 1925 (nr 448) eller den 14 oktober 1932 (nr 459) eller eljest enligt särskilt av Kungl. Maj:t meddelat beslut, pastoratet finge åtnjuta anstånd intill senast den 1 november 1934 med inbetalning av högst hälften av dessförinnan förfallande annuitet å dylikt förskott eller lån, dock att pastorat, som begagnade sig av sålunda medgivet anstånd, skulle vara skyldigt att å ogulden del av annuiteten erlægga ränta efter fem procent för år från förfalldagen, tills betalning skedde. Beträffande allmänna kyrkohemman bemyndigade Kungl. Maj:t stiftsnämnderna att, på därom av arrendator av sådant hemman gjord ansökning, bevilja denne anstånd med betalning av högst hälften av under mars 1934 för hemmanet förfallande arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnad, dock ej längre än till den 1 november 1934, under villkor att arrendatorn å belopp, som icke inom kontraktens tid guldits, erlade ränta från förfalldagen, tills full betalning skedde, efter en räntefot av fem procent för år, ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgift och årsbelopp som ränta därå ställde till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet som av stiftsnämnden godkändes. Anstånd, som här senast berörts, finge av stiftsnämnd medgivas arrendator endast i fall, då det kunde anses visat, att det på grund av arrendets storlek och arrendatorns ekonomiska ställning skulle bereda honom avsevärd svårighet att erlægga arrendeavgiften jämte årsbeloppet i enlighet med arrendekontraktet.

I anslutning till vad ovan anförts anser kollegiet någon lindring i arrendeavgifterna för ecklesiastika boställen varken i enlighet med riksförbundets eller Lunds stiftsnämnds förslag böra komma till stånd. Vid sådant förhållande torde den av stiftsnämnden ifrågasatta omräkningen av fastställt normalavkastningsbelopp för löneboställe komma att förfalla. Vad särskilt sistnämnda fråga angår torde få framhållas, att vid boställets uppskattning till normalavkastning, som i regel skall fastställas för 10 år framåt, man för beräkning av intäkterna från bostället icke torde böra lägga till grund av krisförhållanden föranledda priser, om vilka man ännu icke vet huruvida de bliva bestående. Oavsett detta torde frågan, såsom i åtskilliga yttranden framhållits, sakna större räckvidd, då de under år 1940 fastställda från och med år 1941 gällande normalavkastningsvärdena till största delen torde hava uppskattats redan innan 1940 års markegångstaxa upprättats.

Kollegiet hemställer fördenskull, det täcktes Eders Kungl. Maj:t finna förevarande framställningar icke föranledda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t, på sätt och under förutsättningar och villkor, som i ovannämnda cirkulär finnas

angivna, bemyndigar stiftsnämnderna att lämna *dels* arrendator av under stiftsnämndens förvaltning stående egendom anstånd intill senast den 1 november 1941 med erläggande av högst hälften av den i mars 1941 förfallande arrendeavgiften, *dels ock* pastorat anstånd för samma tid med erläggande av högst hälften av annuitet för lån eller förskott, som för löneboställes räkning beviljats ur kyrkofonden, dock att med hänsyn till nuvarande ränteläge ränta å ogulden del av arrende och annuitet synes böra utgå med högst 4 procent.

Till ärendena hörande handlingar bifogas.

I förestående utlåtande hava jämte undertecknade deltagit kammarrådet Schalling och t. f. kammarrådet Gavelius.

Stockholm den 20 januari 1941.

Underdånigst

LENNART BERGLÖF.

H. Skoglund.